

Liturgisk topstyring er en anakronisme

Af Georg Klinting

I folkekirkens gudstjeneste er præstens rolle undergivet en sælsom blanding af frihed og bundethed. Det er overvejende frihed, der kendetegner rollen, når man står på prædikestolen og skal tale til menighedens opbyggelse. Der skal prædikes over dagens tekst, men hvad det nærmere vil sige er op til fortolkning. Noget i teksten gør man meget ud af, andet gør man mindre ud af eller lader ligge urørt. Sådan må det være, for prædiken skal være præstens lidenskabelige ord til menigheden.

Anderledes, når man står foran alteret eller ved døbefonten. Så er man som præst bundet til at sige det, der står i alterbogen eller ritualbogen. Enkelte steder er der anført en alternativ ordlyd eller læsning, men den liturgiske frihed rækker ikke videre end til at vælge blandt de tilbudte alternativer.

Ved barnedåben – folkekirkens ritualhandling over alle ritualhandlinger – rummer den autoriserede tekst slet ingen alternativer. Præsten har bare én bestemt ordlyd at holde sig til, nemlig den som biskopperne bestemte i 1992 på folkekirkens vegne. Men den ordlyd er alt andet end fejlfri. Således virker det nærmest grotesk, at præsten skal indlede en dåbs-handling med at spørge, om barnet er hjemmedøbt. Svaret er jo givet på forhånd, eftersom dåb i hjemmet allerede gik af brug midt i forrige århundrede! Spørgsmålet om hjemmedøb savner med andre ord en fornuftig funktion og burde for længst været luget ud af ritualets tekst. Men ritualet er jo autoriseret ved kongelig resolution, og just dette forhold blokerer øjensynligt for enhver ajourføring af ritualets ordlyd.

Hvordan begravelsesliturgien skal være

Kongelig autorisation står for topstyret ensretning af liturgien. Topstyringen er dog ikke gennemført konsekvent. Ritualbogen friholder faktisk et par områder fra liturgisk ensretning. Det gælder som bekendt bisættelse eller begravelse, hvor ritualet kun er vejledende. Det vil sige, at det er overladt til præsten at bestemme, hvordan begravelsesliturgien skal være. En tilsvarende liturgisk frihed gælder også langt hen det elastiske begreb „børnegudstjeneste på højmessens plads“. Formuleringen „på højmessens plads“ røber, at børnegudstjenesten ikke bare er tænkt som et supplement til højmassen, men som et *reelt alternativ* til den. Den træder i stedet for højmassen – ikke hver søndag, men dog ofte nok til, at børnegudstjenesten rokker ved den autoriserede højmesseordnings selvfølgelige autoritet.

Hvad kgl. autoriseret betyder eller ikke betyder

Ellers er det bemærkelsesværdigt, hvad etiketten „kgl. autoriseret“ betyder – eller rettere *ikke* betyder – i forbindelse med salmebogen. Salmebogen er godt nok autoriseret til brug ved gudstjenesterne i den danske folkekirke, men den foreskriver ikke præsterne, hvilke salmer der skal synges hvor og hvornår. Det aktuelle salmevalg er helt overladt til den enkelte præsts indsigt og suveræne skøn. Præsten kan endog hente salmer ind, som ikke står i den autoriserede salmebog!

Man skulle synes, at når landets præster kan betros ansvaret for, hvad der skal synges i de enkelte kirker, så burde de også kunne betros ansvaret for, hvad der skal siges i kirkerne ud over det prædikede ord. Det ville menighederne være godt tjent med. Det er nemlig i menighedernes interesse, at præsterne står personligt inde for de liturgiske ord, som de lægger stemme til i kirkerummet. Kirkegængerne skal kunne mærke, at præsterne har noget på hjerte med de liturgiske ord, som de tager i deres mund.

Jeg efterlyser en liturgisk myndiggørelse af præsterne, så den enkelte præst får frihed til at udforme liturgien efter situationens behov. Rent praktisk kunne en sådan myndiggørelse ske i ét hug ved en generel bestemmelse om, at alle eksisterende liturgiske forskrifter fremover alene har vejledende status – dog med undtagelse af de elementer, der har afgørende betydning for handlingens retsvirkning. Ved en brudevielse (forudsat at folkekirken beholder sin vielsesmyndighed) måtte tilspørselen af brudeparret med det bevidnede gensidige ja-ord og parternes håndtryk være den obligatoriske del af ritualet, mens resten kunne være frit. Ved en dåbshandling måtte den uomgængelige del af ritualet være de elementer, der gør dåben til en ret kristen dåb, medens dåbshandlingens udformning i øvrigt kunne være forskellig. Man får i den forbindelse lyst til at spørge, hvad der egentlig skulle være i vejen med at foretage en folkekirkelig dåbshandling efter et ritual svarende til de ritualer, man bruger i Svenska Kyrkan eller den Norske Kirke eller en anden af de søsterkirker, som folkekirken naturligt kan sammenholdes med?

Frihed under ansvar er vejen til fornyelse

Med en generel frigivelse af liturgien ville alterbogen og ritualbogen få en status, der kan sammenlignes med salmebogens. Ingen præster vil komme i klemme ved et sådant skridt. De præster, der er tilfredse med at følge den autoriserede liturgi i et og alt, kan bare fortsætte med det. Andre derimod vil værdsætte, at alterbogen og ritualbogen ikke længere er en spændetrøje, der vanskeliggør liturgisk fornyelse.

Frihed under ansvar er vejen til fornyelse af gudstjenesteliturgien og ritualerne til de kirkelige handlinger. Det skulle ikke være nødvendigt, at præster er underlagt andre bindinger end den almindelige forpligtelse på folkekirkens lære. Det kongelige autorisationsvæsen med forskrifter pindet ud i mindste detalje er ret besat et levn fra enevældens

dage. Det stammer fra en tid, hvor kongen ville have nøje styr på, hvad der foregik rundt om i landets kirker, og fandt det nødvendigt at lade biskopperne holde præsterne i stramme tøjler. I dagens Danmark forekommer autorisationsvæsenet at være et unødigt formynderi.

Forhåbentlig slipper folkekirken af med dette formynderi, når kirken får sin egen forfatning, hvilket næppe ligger mange år forude. Fra Christiansborg spores en beslutsom vilje til at lægge ansvaret for folkekirkens styrelse ud til folkekirken selv, og mange kirkefolk er selv begyndt at se positivt på udsigten til et mål af kirkeligt selvstyre.

Hvad vil en kirkeforfatning betyde for folkekirkens liturgi? Umiddelbart vil den vel betyde afslutningen på den ordning, at folkekirkens ritualer autoriseres ved kongelig resolution. Som en logisk konsekvens heraf vil det også være slut med biskoppernes selvskrevne rolle som den instans, der udformer ritualtekster og fremmer dem til autorisation.

Kirkemødet eller dronningen

I princippet kunne folkekirkens kommende ledelsesorgan – kirkemødet eller hvad det nu kommer til at hedde – overtage dronningens rolle som autoriserende instans, men hvis den opfattelse sejrer, at autorisationsvæsenet har overlevet sig selv, skal folkekirken slet ikke længere udstyres med autoriserede ritualtekster. Og så er der selvfølgelig heller ikke brug for nogen instans til at autorisere dem.

Nye vejledende ritualtekster er der til gengæld god brug for, men der er ikke brug for nogen instans til at bestemme, hvem der skal udarbejde dem. Rundt om i landet er der ildsjæle, som allerede arbejder bevidst med folkekirkens liturgiske elementer og ikke kan lade være med at lave nye modeller for, hvad der skal siges og gøres i gudstjenesten og ved de forskellige ritualhandlinger.

Men hvis de nye liturgiske modeller skal blive frugtbare for folkekirken, er det nødvendigt at lette adgangen til at afprøve dem. Det betyder for eksempel, at folkekirkens præster må have frihed til at ændre højmesseliturgen uden hver gang at skulle indhente biskoppens og menighedsrådets forhåndsgodkendelse. Det er simpel logik, at når en præst er forstandig nok til vælge, hvilke salmer der skal synges, så er hun eller han også forstandig nok til at vælge, hvilke bønner der skal bedes, og hvilke tekster der skal høres.

En frigivelse af liturgien vil næppe føre til en voldsom opblomstring af den liturgiske kreativitet. Dertil er inertiens lov for stærk. Alt andet lige er det lettere at fortsætte ad trådt stier end at betræde nye og måske mere uvejrsomme stier. Men der er ingen vej uden om at give liturgien fri. For den nuværende liturgiske topstyring slider i længden på den liturgiske arbejdsglæde. Ret beset er den udtryk for biskoppernes ringe tillid til præsternes liturgiske dømmekraft og gode vilje.